

рамках Союзного государства, СНГ, ЕАЭС и других организаций, частью которых она является. Все это призвано содействовать реальному движению к многополярному мироустройству.

Библиографические ссылки

1. Программа согласованных действий в области внешней политики государств – участников Договора о создании Союзного государства на 2016 – 2017 годы // Союзные программы и проекты [Электронный ресурс] <https://www.postkomsg.com/programs/208839/>. Дата доступа 7.02.2018.
2. Гринберг, Р. Весна Евразийского союза: хрупкие надежды Р. Гринберг // Мир перемен. – 2012. – № 1. – С. 5–9.
3. Шмелев, Н.П. Россия через 50 лет: возможные сценарии будущего / Н.П. Шмелев // Белорусский экономический журнал : ежеквартальный научно-практич. журнал / НИЭИ Мин-ва экономики РБ, Бел. гос. экон. ун-т, Акционерный коммерч. банк внешнеэкономич. деятельности РБ, М-во экономики РБ, Минский междунар. образовательный центр, Нац. экон. газета. – 2006. – № 2. – С. 4–17.
4. Вардомский, Л.Б. Трансформация постсоветского пространства: идея и проекты / Л.Б. Вардомский // Материалы VII междунар. науч.-практ. конференции, Гродно, 5 - 6 мая 2016 г. В 2 ч. Ч. 1/ Гос. науч. учреждение "Ин-т философии НАН Беларуси", Учреждение образования "Гродненский гос. ун-т им. Я.Купалы"; ред.кол.: В.Н. Ватыль, Н.В. Ватыль, Н.Н. Гончаров, О.В. Лапа, Л.И. Цыганкова.- Гродно : ГрГУ им. Я. Купалы, 2016. – С. 80–83.
5. Гринберг, Р. Контуры новой экономики и шансы евразийской интеграции // Интеграция в формате Союзного государства как основной инструмент реализации стратегии безопасности России и Беларуси. Междунар. науч.-практ. конф., IX заседание Межакадемии совета России и Беларуси по проблемам развития Союзного государства (г. Вологда, 3–5 июля 2013 г.) : материалы выступлений : в 2-х ч. – Вологда : ИСЭРТРАН, 2013 – Ч. I. – С. 28–34.

Гарбуль Пётр Іванавіч

Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна (Брэст, Беларусь)

СПРОБЫ ДЗЯРЖАЎНАГА САМАВЫЗНАЧЭННЯ БЕЛАРУСІ ПАДЧАС ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ

Першая сусветная вайна, Лютаўская і Кастрычніцкая рэвалюцыі 1917 г. прывялі да распаду царскай імперыі, пошуку шляхоў дзяржаўнага самавызначэння Беларусі. Разглядаліся розныя варыянты пабудовы дзяржаўнасці Беларусі. У асяроддзі беларускіх актывістаў Вільні, акупіраванай Германіяй, нараджаецца ідэя аднаўлення беларускай дзяржаўнасці на аснове дзяржаўнасці Беларусі і Літвы і стварэння канфедэрацыі Вялікага Княства Літоўскага ў складзе ўсіх чатырох нацый краю: беларускай, літоўскай, польскай, яўрэйскай. У верасні 1917 г. канферэнцыя каардынацыйнага органа беларускіх арганізацый Беларускага народнага камітэта (БНК), Беларускай сацыял-дэмакратычнай работніцкай групы (БСДРГ) і Віленскага камітэта Беларускай сацыялістычнай грамады (БСГ) выказалася за найцяснейшую еднасць з Латвіяй і Украінай. Паводле гэтай ідэі, пасля завяршэння Першай сусветнай вайны, меркавалася стварыць эканамічны і палітычны блок, куды б увайшлі незалежныя Беларусь, Літва, Латвія і Украіна. Дадзеная канцэпцыя была вынесена на міжнародны ўзровень і прадстаўлена Лазанскай канферэнцыі народаў Расіі (1916 г.), на якую ад беларускіх арганізацый былі дэлегаваны В. Ю. Ластоўскі і І. І. Луцкевіч [1, с. 438]. У ходзе работы канферэнцыі

В. Ластоўскі зрабіў гісторыка-культурнае і палітычнае абгрунтаванне права беларусаў «стацца гаспадаром на ўласнай зямлі».

Пасля перамогі Лютаўскай рэвалюцыі ў Мінску фарміруюцца новыя каардынацыйныя цэнтры беларускага нацыянальнага руху, якія імкнуцца вырашыць пытанне дзяржаўнасці Беларусі: Беларускі нацыянальны камітэт (БНК), Цэнтральная рада беларускіх арганізацый (ЦРБА), Вялікая беларуская рада (ВБР). Восенню 1917 г. ўнутры руху ўзмацніліся супярэчнасці, выкліканыя ігнараваннем беларускага пытання з боку як Часовага ўрада Расіі, так і Савета Народных Камісараў Расіі, што раскалола яго на дзве плыні: класава-рэвалюцыйную і нацыянальна-дэмакратычную, якія па-рознаму глядзелі на праблему самавызначэння Беларусі [1, с. 446].

Кастрычніцкую рэвалюцыю 1917 г. у Беларусі ўспрынялі неадназначна. Прадстаўнікі класава-рэвалюцыйнай плыні прызналі ўладу Аблвыкамзаха. Аднак, ВБР, якая з'яўлялася лідарам нацыянальна-дэмакратычнага напрамку, ахарактарызавала паўстанне большавікоў у Петраградзе як праяву анархіі, а Аблвыкамзах лічыла выключна прыфрантавым органам па той прычыне, што ў ім большасць складалі вайскоўцы і ў яго кіраўніцтве не было беларусаў. Лідары ВБР прызналі савецкую ўладу на тэрыторыі Расіі, але не жадалі прызнаваць яе ў Беларусі. Большасць з іх успрымала лозунг большавікоў аб самавызначэнні народаў як патрабаванне свабоднага самавызначэння беларусаў, аддзяленне ад Расіі дзеля пабудовы вольнай Беларусі.

З тым, каб вырашыць далейшы лёс Бацькаўшчыны, ВБР 27 кастрычніка 1917 г. ў сваёй «Грамаце да ўсяго беларускага народа» звярнулася з адозвай склікаць 5 снежня 1917 г. у Мінску з'езд прадстаўнікоў беларускага народа [2, с. 97–100]. Каб перахапіць ініцыятыву ў ВБР і скіраваць форум беларусаў у савецкае рэчышча, санкцыю на правядзенне альтэрнатыўнага з'езда ад СНК РСФСР атрымаў Беларускі абласны камітэт (БАК), які дзейнічаў пры Усерасійскім Савеце сялянскіх дэпутатаў у Петраградзе. Пасля вострых дыскусій ВБР і БАК вырашылі правесці агульны I Усебеларускі з'езд. З'езд працаваў у Мінску з 5 па 18 снежня 1917 г. Зарэгістраваліся 1872 дэлегаты, якія прадстаўлялі большасць арганізацый Беларусі. У ходзе работы з'езда дэлегаты падзяліліся на дзве групы: прыхільнікаў ВБР («радаўцы») і прыхільнікаў БАК («абласнікі»), якія мелі прыкладна аднолькавую колькасць рашаючых галасоў, што прадвызначыла вострую дыскусію. На з'ездзе разгарэліся дэбаты паміж «радаўцамі» і «абласнікамі» адносна выбару аптымальнай формы самавызначэння. Прапановы «радаўцаў» абвясціць Беларусь раўнапраўнай рэспублікай у складзе агульнарасійскай федэрацыі народаў і краёў блакіраваліся лідарамі «абласнікаў» як нібыта празмерна радыкальныя. Радзе з'езда, сфарміраванай для аператыўнага разгляду палітычных пытанняў, з цяжкасцю ўдалося выпрацаваць кампрамісную формулу арганізацыі ўлады ў краі і прыняць першы пункт рэзалюцыі ў наступнай рэдакцыі: «I Усебеларускі з'езд пастанаўляе: неадкладна ўтварыць са свайго складу орган краёвай улады ў асобе Усебеларускага Савета сялянскіх, салдацкіх і рабочых дэпутатаў, які часова становіцца на чале кіравання краем, уступаючы ў дзелавыя зносіны з цэнтральнай уладай, адказнай перад Саветам рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў» [2, с. 106]. Усебеларускаму Савету сялянскіх, салдацкіх і рабочых дэпутатаў было даручана склікаць Беларускі Устаноўчы сход, каб

канчаткова замацаваць легітымны характар самавызначэння Беларусі». Аднак, сфарміраваная з'ездам канцэпцыя дэмакратычнага пераходу да беларускай дзяржаўнасці не адпавядала імкненням бальшавікоў Заходняга фронту да ўсталявання сваёй манополіі на ўладу ў Беларусі. Таму па загадзе СНК Заходняй вобласці і фронту з'езд быў распушчаны ў ноч на 18 снежня 1917 г. Рада з'езда і сфарміраваны ёй 21 снежня 1917 г. Выканаўчы камітэт Рады Усебеларускага з'езда прадоўжылі працу, знаходзячыся на нелегальным становішчы [3, с. 5–6].

Пасля роспуску Усебеларускага з'езда ў беларускім нацыянальным руху ўзмацніліся незалежніцкія тэндэнцыі, на развіццё якіх аказалі ўплыў падпісанне ў Брэст-Літоўску перамір'я і пачатак мірных перагавораў паміж Савецкай Расіяй і Германіяй і яе саюзнікамі. Цэнтральным на перагаворах у Брэст-Літоўску было пытанне самавызначэння нацый. У Брэст прыбыла і беларуская дэлегацыя, але яе паўнамоцтвы прызнаны не былі, таму што германскі і савецкі ўрады лічылі Беларусь часткай Расіі. Германія патрабавала перадаць пад яе кантроль Літву, Польшчу, палавіну тэрыторыі Беларусі і частку Латвіі. Савецкая дэлегацыя на чале з Л. Троцкім падпісваць дагавор адмовілася і пакінула Брэст. 18 лютага 1918 г. Выканкам Рады Усебеларускага з'езда ў 1-й Устаўной грамаце да народаў Беларусі абвясціў сябе часовай уладай у краі і стварыў першы ўрад Беларусі – Народны Сакратарыят Беларусі на чале з Язэпам Варонкам. Разам з тым фармальна беларуская дзяржава абвешчана не была. Выканкам прытрымліваўся рэзалюцыі Усебеларускага з'езда, згодна з якой Беларусь уваходзіла ў склад Расійскай рэспублікі як аўтаномная адзінка [1, с. 384].

Сітуацыя абвастрылася, калі СНК РСФСР згадзіўся прыняць ультыматум Германіі, накіраваў у Брэст новую дэлегацыю, якая і падпісала 3 сакавіка 1918 г. Брэсцкі мірны дагавор, згодна з якім тэрыторыя Беларусі была падзелена па лініі Дзвінск – Свянцянны – Ліда – Пружаны – Брэст. Тым самым урад Расіі парушыў сваё абяцанне, дадзенае падчас працы Усебеларускага з'езда, што лёс Беларусі не будзе вырашацца без удзелу яе прадстаўнікоў. Адказам на Брэсцкі мір стала прыняцце 9 сакавіка 1918 г. Выканкамам Рады Усебеларускага з'езда 2-й Устаўной Граматы да народаў Беларусі, у якой краіна фармальна абвешчалася Беларускай Народнай Рэспублікай (БНР). 18 сакавіка 1918 г. Рада Усебеларускага з'езда была ператворана ў Раду БНР. У склад Рады былі кааптаваны 6 сяброў ВБР, што ўзмацніла ў ёй незалежніцкую плынь. Германія, РСФСР, краіны Антанты не прызналі БНР і па-ранейшаму разглядалі Беларусь як частку Расіі.

Пасля таго, як Савецкая Расія ратыфікавала Брэсцкі мірны дагавор, лідары БНР уратаванне Бацькаўшчыны бачылі у яе адмежаванні ад Расіі. 25 сакавіка 1918 г. на сесіі Рады БНР была прынята 3-я Устаўная Грамата да народаў Беларусі, паводле якой БНР абвешчалася незалежнай дзяржавай. У дакуменце сцвярджалася, што самі народы Беларусі, у асобе свайго Устаноўчага сойму, пастаюць аб будучых дзяржаўных сувязях Беларусі. Беларускай Народнай Рэспубліка павінна была абняць усе замлі, дзе жыве і мае лічбавую перавагу беларускі народ. Аўтары Устаўной граматы выказвалі надзею, што ўсе любячыя волю народы дапамогуць беларускаму народу здзейсніць яго дзяржаўныя ідэалы [2, с. 116].

З мэтай забеспячэння незалежнасці, лідары БНР узялі курс на палітычную ізаляцыю Беларусі ад Польшчы і Расіі. Яны разлічвалі на

дапамогу нямецкіх акупацыйных войск і ўрада Германіі. Дзеля гэтага 25 красавіка 1918 г. на імя кайзера Вільгельма II была накіравана тэлеграма, у якой выказвалася падзяка за вызваленне ад чужога здзеку і гучала просьба аб абароне дзеля ўмацавання дзяржаўнай незалежнасці [2, с. 124]. Многія дзеячы БНР тэлеграму палічылі памылкай. У беларускім руху пачаўся крызіс, які прывёў да расколу ў яго самай аўтарытэтной партыі – БСГ і ўтварэння трох новых партый: сацыял-дэмакратычнай, сацыялістаў-рэвалюцыянераў і сацыялістаў-федэралістаў. Палітычны крызіс у беларускім нацыянальным руху да канца Першай сусветнай вайны так і не быў пераадолены. Капітуляцыя Германіі, скасаванне Брэсцкага міру ўрадам РСФСР, вывад нямецкіх войск з тэрыторыі Беларусі і аднаўленне савецкай улады стварылі ўмовы для фарміравання беларускай дзяржаўнасці на савецкай аснове.

Такім чынам, трэба прызнаць абвяшчэнне БНР ва ўмовах Першай сусветнай вайны спробай самавызначэння беларускага народа на аснове буржуазнай дзяржаўнасці, якая, аднак, не магла здзяйсняць свае функцыі ў поўнай меры, а накіраванасць яе палітыкі на саюз з Германіяй і разрыв сувязей з Расіяй не адпавядала памкненням беларускага народа. БНР уяўляла сабой структуру з зародкамі дзяржаўнай арганізацыі, але ў поўным сэнсе дзяржавай не з’яўлялася [4, с. 58–60].

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т.1: А – Беліца / Беларус. Энцыкл.; Рэдкал.: М.В. Біч [і інш.] – Мінск: БелЭн, 1993. – 494 с.
2. Турук, Ф. Белорусское движение. Очерк истории национального и революционного движения белоруссов / Ф. Турук. – М., 1921. – 144 с.
3. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т.6. Кн. 2: Усвея – Яшын; Дадатак / Беларус. Энцыкл.; Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (галоўны рэдактар) і [інш.] – Мінск: БелЭн, 2003. – 616 с.
4. Гісторыя Беларусі: Падруч. У 2 ч. Ч. 2 Люты 1917 г. – 2002 г. / Я.К. Новік, Г.С. Марцуль, Э.А. Забродскі [і інш.]; Пад рэд. Я.К. Новіка, Г.С. Марцуля. – Мінск: Выш. шк., 2003. – 472 с.

Голубева Людміла Леанідаўна

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (Мінск, Беларусь)

УТВАРЭННЕ БЕЛАРУСКАЙ ССР

Уздым нацыянальна-вызваленчага руху ў Беларусі, абвяшчэнне 25 сакавіка 1918 г. Беларускай Народнай Рэспублікі (далей – БНР) і дзейнасць яе кіруючых органаў падштурхнулі бальшавіцкі ўрад у Маскве да фармальнага прызнання права беларускага народа на самавызначэнне і нацыянальную дзяржаўнасць. Пасля ліквідацыі войскамі Чырвонай Арміі БНР у снежні 1918 г. ЦК РКП(б) прыняў рашэнне пра ўтварэнне Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (далей – БССР) [8, с. 400–401]. У сувязі з гэтым Народны камісарыят па справах нацыянальнасцей РСФСР прыняў дырэктыву «О практических мероприятиях образования БССР» [7, с. 148–149].

Рашэнне аб стварэнні БССР для Аблвыканкамзаха было даволі нечаканым, бо большасць яго членаў выступалі супраць утварэння